

TÜRK SENDİKACILIĞINDA YENİ CERYAN

ve

GELİŞMELER

Bahir Ersoy

Teksif Sendikası Başkanı

Türk İşçi Sendika hareketleri, Türk İctimaî bünyesindeki gelişme ile sınıksız ilgilidir. Bu itibarla hareket noktası olarak 9/7/1961 tarihli «Türkiye Cumhuriyeti Anayasası»nın yürürlük tarihi olan 20/7/1961 gününü almak istiyorum. Önce Anayasamızın dibacesindeki «Yurtta sulh, Cihanda sulh ilkesinin, Millî Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak,»

«İnsan hak ve hürriyetlerini, Millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak Demokratik Hukuk Devletini bütün hukukî ve sosyal temelleri ile kurmak.» Diyen temel ilkeleri hatırlamakta fayda vardır. Zira biz bu Anayasayı meydana getiren 27/Mayıs/1960 İnkilâbının Millî alanda yarattığı Demokratik vassatta ortaya çıkan bazı olaylar üzerinde duracağız.

20/7/1961 den önceki durum :

Sendikaların faaliyet sahasında bir değişiklik yoktu. Fakat Sendikaların hareketleri dar sınırlar arasında sıkıştırılmıştı. Bu tahdit başlıca (5) faktörün tesirinden ileri geliyordu.

- A —) Demokrasinin tatbikatı,
- B —) Mevzuat,
- C —) İşverenlerin davranışları,
- D —) Umumî efkâr,
- E —) Sendikacıların tutumları,

A — : *Demokrasinin tatbikatı* :

Demokrasi olmayan memlekette sendika olmaz. Olsa da hür sendika değil, şeklen olur. Diktanın her çeşidine sendikalar ruhsuz

kadavradan başka birşey değildirler. Bu itibarla Türk İşçi Sendikaları, Türk Demokrasisi ile paralel yürümüştür. Bilhassa memleketi idare yetkisine sahip politikacıların davranışları sendikalar üzerinde tesirli olmuştur. 20/2/1947 gün ve 5018 sayılı (İşçi ve İşveren sendikaları ve sendika birlikleri hakkındaki kanun) hükümleri ile resmen sendikaların kurulmasına müsaade edildiği halde, ilk sendika kurucularından çoğunun polis takibinden çıktıkları sıkıntıları eski sendikacılar çok iyi hatırlarlar. Neden oluyordu bu? Memleketimiz dünya gelişmesine ayak uydurmak zorunda değilmi idi? Öyle olsa kanun çıkmazdı. Vazı kanun, bu eseri boş bir alam düzenlesin diye çıkarmıştı elbette. Ama ondan ötede idare kademelerinde görevliler bu sosyal espriyi hazmedecek eğilimde değillerdi. Miktarı çok az da olsa, karıştırıcı bazı unsurlar, bu idarecileri, kendi kendilerine karşı haklı gösteriyorlardı. Hattâ onun içindir ki ilk kurucularımız çok sıkıntı çekmişlerdi. Fakat hayat yürüyordu, Cemiyet geliyordu. Doğum sancısı bitmiş, çocuk doğmuştu.

Yaşayacak ve millî vazifesini yapacaktı. Nitekim azimle yürüyerek 14/5/1950 senesini buldu. 14/Mayıs 1950 de, Türk Milleti büyük bir olgunlukla 27 senelik bir partiyi iktidardan uzaklaştırıp, genç bir partiyi vazifeye getirmişti. Artık millet huzur içinde idi. Demokrasi gelmişti. Onun nimetlerinden faydalanacaktı. Nitekim 1950 ve 1951 senesi herşey muntazamdı. Vatandaş halinden memnun, basın hürdü. Nurlu istikbale doğru yol açılmıştı.

O sıralarda Avrupa mallarına büyük ilgi vardı. Hattâ Mahmutpaşada yapılan kumaşların kenarına ecnebi markası vurulur, Avrupa malı diye satılır olmuştu. İstanbul «Tekstil ve Örmeye Sanayii İşçileri Sendikası» vatandaşı yerli malı kullanmaya teşvik maksadı ile bir miting yapmak istedi. Şiddet tepkileri başladı. Hattâ zamanın Başbakan yardımcısı bu sendikanın idarecilerini Meclis kürsüsünden komünistlikle ithama kadar vardı. Basın, sendikanın bu hareketini haşin bulan baş makalelerle doldu taşı. Halbuki idarenin demokratik gelişmede hangi noktada bulunduğunu açıklayan bir olaydı bu. Bunu umumî efkâr iyi teşhis edememişti. Nihayet zaman ilerledi. Sendika kongrelerinde seçilen idarecilerin künyeleri verilirken hangi partiye mensup oldukları da istendi. Artık Çalışma Vekâletini sendikacıların partileri de ilgilendirir olmuştu. Sendikaların iktisadî ve içtimaî siyasetten bahsetmeleri, siyaset sayılarak ona göre idarî tedbirlere başvurulurdu. 14/5/1950 den önceki devirlerde olduğu gibi «Komünistlik» ithamı sendikacıları sindirme silâhi va-

zifesini görüyordu. Muhtelif bahanelerle sendikacılar siyasilerin peykleri haline getirilmek isteniyordu.

Artık memlekette siyasî buhranın olanca ağırlığınca duyulmaya başlandığı 1956 senesine doğru sendikaları, bilhassa onların birliklerini susturmak için kesin adımların atıldığını görüyoruz. Buhran geliştikçe sendikalara tazyik artıyordu. Öyle an geldi ki Türkiye İşçi Konfederasyonunu şeklen ayakta tutabilmek için onun başına partizan idareci getirmeyi ve idareciyi yerinde muhafaza edebilmeyi gerektirir oldu. Türk İşçi sendikalarının bu hareketlerinin muhasebesini tarihe terk ederek konumuza dönelim. Rejimin tatbikatı sendikalar için mühimdir. Dikta ile sıkıştırılan bir hava tazyiki içinde uzun müddet çalışmak zorunda kaldılar.

B — : Mevzuat :

1 — 20/2/1947 gün ve 5018 sayılı (İşçi ve İşveren sendikaları ve sendika birlikleri hakkında kanun) adını taşıyan sendikalar kanunu sendikalara gerçek anlamda insiyatif serbestisi vermekten uzaktır. Halen mer'î olan bu kanun bir de yukarıda vâsını çizmeye çalıştığım tatbikatçıların eline geçince durum bambaşka olmuştur.

2 — Sendikalar, Grev ve Kollektif Akit yapmak imkânlarından mahrumdular.

3 — Sendikalar miting ve emsali gibi umumî efkârı hazırlayıcı toplu gösteriler yapamazlardı. Pek az istisnalar hariç, yaptıkları umumiyetle güdümlü idi.

4 — Başta Anayasa, sendikaların ve işçilerin ihtiyacı olan hususları gereği gibi hükme bağlamış değildi.

C — : İşverenlerin tutumu :

Bu konuda uzun boylu izahata lüzum yok. Onların Türk İşçi Sendikacılığında, kurucu rol oynamaları elbette düşünülemez. Bilâkis ilk kuruluşta mukavemet göstermiş, gelişmeleri kendi açılarından takip etmiş olmalarını tabii karşılamak gerekir. (Bu konuyu yine Sosyal Siyaset Konferans serilerinden birinde «işçi gözü ile işçi ve işveren münasebetleri» başlığı altında etraflıca incelemiştim) Burada sadece şuna işaretle yetineceğim. Siyasetçilerin havası işçilerin teşkilâtlanmalarını kötürüm hale getirici seviyeye yaklaştıkça, işverenlerin işlerine yarıyordu. Açıktan olmasa da gönülden onları teşvik ediyorlardı.

D — : Umumî Efkâr :

1947 yi takip eden günlerde umumî efkâr, sendikacılığın nedenleri üzerine eğilebilmiş değildi. Demokrasi mücadelesi uzadıkça, Demokratik müesseseler üzerinde eğilindi. Bir kısım sendikacılar bu mücadelede fiilen vazife aldılar. İktisadî demokrasinin olmadığı muhitte hakiki demokrasiden bahsedilemeyeceği gerçeğini Üniversite profesörleri, bazı aydınlar. önce mahdud sayıda gazetelerimiz, bilâhère bütün basın savunmaya başladı. 27/Mayıs/1960 İnkilâbı umumî efkârı bu fikri olgunluk içinde buldu.

E — : Sendikacıların tutumları :

20/2/1947 ile 14/5 1950 arasında sendika idarecileri üç gurup halinde idiler.

1 — Bunlar iktidar partisine dayanmış, menfaat gurupları veya partizanlardı.

2 — Bunlar da her hareketi muhalefet partisinin mihengi ile değerlendirmeye çalışan partizanlardı.

3 — Bunlar ise meslek teşekkülü olan sendikalarda sanayide sulhu kurmak isteyen idealistlerdi. İçlerinde hem iktidar partisi mensupları, hem muhalefet partililer olduğu gibi partisiz işçiler de vardı.

Bu üç gurup birbiri ile prensip mücadelesine girdiler. Muhalefet partisi mensupları bir noktada idealistleri desteklemekte isabet gördü.

Sendika idarecileri bu çatışma içinde iken 14/5/1950 seçimleri oldu. 14/5/1950 - 27/5/1960 arasında aynı tasnif ve aynı mücadele devam ediyordu. İtiraf etmek gerekir ki devrin iktidarı kullandığı tabiyelerle sendika idarecilerinin ekseriyetini safına çekmişti.

Bu çekilişte hâdiseleri iyi tahlil edemeyen işçilerin idareciler üzerinde politik baskılarının tesiri büyük olmuştur. Zira işçilerimizin ekserisi politikayı mantık ve gerçeklerden ziyade birtakım manevî ve sathî ölçüler içinde değerlendirme yolundadırlar. Bunun sebebi eğitim noksanlığımdadır. Nitekim bugünkü Anayasamızın oylamasında Zonguldak ve emsali gibi muhitlerde ekseri işçiler Anayasaya «hayır» demişlerdir. Eğer Anayasamızın getirdiği bu ileri sosyal hükümler işçiler tarafından iyi anlaşılacak değerlendirilebilse idi şu hale meydan vermemeleri gerekirdi.

Görülüyor ki sendikacıların çoğu değişik sebeplerin baskısı altında mahdut hareketler gösterebilen kişiler haline gelmişlerdir.

20/7/1961 den bugüne kadar durum :

27/5/1960 İnkilâbından sonra bilhassa 20/7/1961 i takip eden günlerde birdenbire demokratik müesseseler tam hürriyet havası içine girdi. Basın hür ve kendi kendini kontrol mekanizması ile çalır oldu.

Söz hürriyeti bütün açıklığı ile kullanılmaya başlandı. Toplanma hürriyeti en geniş çapta faydalanılan mekanizma haline geldi. Dış temaslar kolaylaştı. Böylece dar ve baskılı bir faaliyet halinden geniş hürriyetlerin çevrelediği sahaya girildi. Sanki boşluk teşekkül etmiş gibi oldu. Artık sendikacılar daha rahat hareket edebilmenin huzuru içinde davranışlar göstermeye başladılar. Hele sosyal adalet prensibini benimseyen Anayasamızın: «Çalışma ve Sözleşme hürriyeti Md. 40. İktisadî ve sosyal hayatın düzeni Md. 41. Çalışma Hakkı ve Ödevi Md. 42. Çalışma şartları Md. 43. Dinlenme hakkı Md. 44. Ücrette adalet sağlanması Md. 45. Sendika kurma hakkı Md. 46. Toplu sözleşme ve Grev hakkı Md. 47. Sosyal güvenlik Md. 48.» gibi maddeleri sendikacıları şevke getiren büyük dayanak oldular.

Şimdi bu halin sendikacılar üzerindeki tesirlerini tesbite çalışalım.

a —) Söz hürriyetinden gayet geniş faydalanmanın saadetinin içinde cemiyet düzenindeki kritiklerini çok açık ve zaman zaman çok sert dillerle yapmaya başladılar. Fikir ve basın hürriyetinin müsbet taraflarından birinin tezahürü olarak çıkan birtakım doktriner mecmuaları okuyan bazı sendikacılar (ki bunların sayısı azdır.) meseleyi hazmetmeden münakaşa eder oldular.

b —) 27/5/1960 İnkilâbından sonra sayın Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in Millî Birlik Komitesi üyelerinden Ahmet Yıldız'ın bir sosyalist partisinin kurulması gerektiğini söylemeleri, yeni yeni partiler kurulması, sendikacıların dış temaslardaki bazı görgüleri ile memleketimize gelen bir kaç yabancı sendikacının teşvikleri, bazı sendikacılarımızın partileşme arzularını kamçılıdı. Nitekim «Türkiye İşçi Partisi» böylece doğmuş oldu.

Artık sendikacılar arasında «partili sendikacılık mı? yoksa partiler üstü sendikacılık mı?» daha iyidir münakaşası başladı. Halen bu fikrî çatışma devam etmektedir.

Bu suretle Sayın Profesör Orhan Tuna v.s. gibi hocalarımızın daima önemle övdükleri sendikacılığımızın renksiz vasfı doktriner siyasî partileşme cereyanı ile bölünme istidadına yönelmiş oldu. 8/4/1963 günü Ankara'da toplanan 320 sendika başkanının aldığı şu bildiri kararı bu bakımdan büyük önem taşır.

Türk sendikacılarının bildirisi :

Herşeyin üstünde olan ve herşeye kadir Türk kamu oyuna duyurulur.

8/4/1963 pazartesi günü Türk - İş'e bağlı, yurdun her köşesinden gelen 320 sendika başkanı aşağıdaki kararları oybirliğiyle almıştır.

1 —) Türk işçisini temsil eden biz, 320 sendika başkanı, Anayasamızın ruhuna uygun, demokratik; sendikalar, Grev ve Toplu sözleşme kanunlarına kavuşmanın hasret ve amacındayız. Bunu en meşru yollarla elde etmek kararındayız.

2 —) Bu haklarımızı kısıtlamaya çalışan kişiler ve teşekküller için, demokratik nizamın en tabii unsuru seçme ve oy kullanma hakkımızı, şahıslar olarak, değerlendirecek ve onların tekrar seçilmeleri için muhitimizde parti farkı gözetmeksizin yek vücut olarak gayret göstereceğiz. İncancımız demokrasiyi, onun gerektirdiği hakları vermesini bilenlerin koruyacağıdır.

3 —) Türk - İş etrafında bölünmez bir kitle olarak birleşen bizler, sosyal ve demokratik haklarımızın kotarılmasında savunduğumuz haklarımızı destekliyenleri alkışlarız. Bu hak tanıyıcı kişilerin ileriki seçimlerde de tekrar teşrii görev alabilmeleri için, yine bu milletin birer ferdi olarak çalışacağımızı açıklarız.

4 —) Bu münasebetle yüksek meclisimizin en tabii demokratik ve sosyal haklarımızı tanıyacağı incancında olduğumuzu belirtmek isteriz.»

e —) Sendikacılar rahat bir çalışma düzenine girip Türk - İş, Hür Dünya İşçileri Konfederasyonu üyesi olunca çalışmalarda büyük gelişmeler görüldü. Bilhassa eğitime çok önem verildi. Kolektif Akit ve Grev kanunlarının getireceği şartları karşılayacak bil-

gili sendikacılar yetiştirme gayretleri gözle görülür ilerlemeler sağladı. Yeterliğe erişildiği söylenememekle beraber durumun memnuniyet vericiliğini belirtmek faydalıdır.

Diğer taraftan Türk - İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) sendikaları güçlü hale getirmek amacı ile toparlanmak için çareler aramaya başladı. Böylece bir adı ile (Türkiye tipi) diğer adı ile (Millî Sendikalar) halinde kuruluşlara geçmek istedi. Bu sistem Batı Almanya sendikacılığını esas almaktadır. Önce bünyesindeki 400 küsur sendikayı 18 sendikaya indirmek istedi.

Fakat gördüğü mukavemet çetin oldu. Bilâhare miktarı 28 e çıkardı. Lâkin bu teşebbüs de sendikalar çevresinde tepki gördü. Tepki sebepleri muhtelifti. Ama ortaya konulan fikir Türkiye tipi sendikaların iç bünyelerinde dikta ile idareye müsait olduğu idi. Neticite itibarı ile şu teşebbüs branş federasyonu ile Türkiye tipi sendikacılığı savunanlar arasında bir prensip çatışmasına sebep oldu. Mahallî birlik sisteminden vaz geçildi.

d —) Sendikalar arasında saygı ve sevgi esası kuvvetlendi. Gerek ünite içinde, gerekse kademelerde samimî tenkitler yapılır. Fakat herkesin muayyen sınıra azamî itina gösterir olması gerçeğini de kaydetmek yerinde olacaktır.

N E T İ C E

1 — Türk İşçi Sendikacılığı dayandığı felsefeyi kesin olarak tayin etmelidir. Bu yüzden bölünmelere fırsat verilmesi zaaf olacaktır. Bölünme olacak diye kangren olmuş uzuvların kesilmesinden de korkulmaması gerektiğine dikkati çekmek isterim.

2 — Sendika sayısını azaltma hamlesinde Türk - İş'in Millî Sendika ve branş federasyonu mücadelesini ustalıkla halledecek bir metoda baş vurmasında zaruret vardır. Yol ikna yolu olmalıdır. Bu alanda tazyike dayanan islâh hamlesinin verimli olmasını şüpheli görürüm. Gayeye kavuşmak için halen Senato komisyonunda müzakereleri yapılan «Toplu sözleşme, Grev ve Lokavt kanun tasarısı» ile «İşçi ve İşveren Sendikaları kanun tasarısı»nm istenilen olgunluğa kavuşturulmasında fayda vardır. Türk - İş'in bu hususta çok kesif faaliyet göstermesi gerekir. Ama herşeyi kanundan beklemenin hatalı olacağını kabul eder, sorumluluğun sendika liderlerine aidiyetini söylemekte isabet görürüm.

3 — Türk İşçi Sendikaları, eğitime bu günden daha fazla önem vermeliyler.

